

ПОСТАТЬ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО В КОНТЕКСТІ ІСТОРІОСОФСЬКОГО ПІДГРУНТЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Олександр Ситнік

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького

Анотації:

Проаналізовано постать і спадщину Богдана Хмельницького з огляду на обґрунтування історіософської парадигми національно-патріотичного виховання студентської молоді. Особливо підкреслено роль національно-патріотичного виховання, яке закладає підвалини для формування свідомості нинішніх і майбутніх поколінь, що розглядатимуть державу як запоруку власного особистісного розвитку. Наголошено, що переосмислення постаті Богдана Хмельницького з огляду на його державотворчий внесок створює суттєве історіософське підґрунтя для національно-патріотичного виховання молоді, що нині є надзвичайно важливим завданням, насамперед в ідеологічному вимірі.

Ситнік Олександр. Фигура Богдана Хмельницького в контексті історіософської основи національно-патриотического воспитания студенческой молодежи.

Проанализированы фигура и наследие Богдана Хмельницкого с учетом обоснования историсофской парадигмы национально-патриотического воспитания студенческой молодежи. Особенно подчеркнута роль национально-патриотического воспитания, закладываемого основы для формирования сознания нынешних и грядущих поколений, которые будут рассматривать государство как залог собственного личностного развития. Отмечается, что переосмысление фигуры Богдана Хмельницкого с учетом его государственного вклада формирует существенное историсофское основание для национально-патриотического воспитания молодежи, что в настоящее время является чрезвычайно важной задачей, прежде всего в идеологическом измерении.

Sytnik Oleksandr. The figure of Bohdan Khmelnytsky in the context of historiosophical foundations of the student youth's national-patriotic education.

The article analyzes the figure and legacy of Bohdan Khmelnytsky while taking into account the historiosophical paradigm of student youth's national-patriotic education. Special emphasis is laid on the role of national-patriotic education which provides foundation for developing consciousness of present and future generations that will consider the state as a guarantee of their own personal development. It is also noted that rethinking of Bohdan Khmelnytsky's figure considering his public contribution creates a significant historiosophical basis for national-patriotic education of youth, which currently is a very important task, above all in the ideological dimension.

Ключові слова:

історіософська парадигма, патріотичне виховання, студентська молодь.

историсофская парадигма, патриотическое воспитание, студенческая молодежь.

historiosophic paradigm, patriotic education, student youth.

Реалії сьогодення кидають нам низку нагальних викликів, одним з яких є піднесення національно-патріотичного виховання студентської молоді, адже саме вона як інтелектуальне й культурне майбутнє нації має формувати свій ментальний і морально-етичний потенціал на кращих зразках національної історіософії й українського державотворення. У цьому контексті на особливу увагу заслуговує, зокрема, постать Богдана Хмельницького – одного з провідних діячів української історії. Цей аспект і визначає актуальність нашої статті.

Окреслена тема частково розглядалася у працях Ю. Бойка [1], М. Грушевського [2], В. Гудзя [3], Д. Дорошенка [4], К. Кислюка [5], В. Крисаченка [6], Є. Маланюка [7], О. Оглоблина [8], О. Рігельмана [9], С. Рудницького [10], О. Салтовського [11], В. Смоля й В. Степанкова [12], Н. Яковенко [13] тощо. Однак постать і спадщина Богдана Хмельницького ще потребують детальнішого й більш концептуального аналізу для обґрунтування історіософської парадигми національно-патріотичного виховання студентської молоді. Це й зумовлює наукову новизну статті.

Загальновідомо, що національно-патріотичне виховання, серед іншого, закладає підвалини для формування свідомості нинішніх і майбутніх

поколінь, які розглядатимуть державу (patria) як запоруку власного особистісного розвитку, що спирається на ідеї гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності, готовності до змін тощо. Переосмислення постаті Богдана Хмельницького з огляду на його державотворчий внесок створює суттєве історіософське підґрунтя для національно-патріотичного виховання молоді, що нині є надзвичайно важливим завданням, насамперед в ідеологічному вимірі.

Ідеологія та практика національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького однозначно свідчать: ішлося не лише й не просто про створення держави, а саме держави національної, держави етнічної. При чому ці виміри вже в той час розрізнялися. Наприклад, С. Оріховський-Роксолан так визначав своє походження й статус: «gente rutheni, natione poloni» («мій народ – український, нація – польська») [6, с. 155]. Тому Б. Хмельницький від початку визвольних змагань визначив об'єкт зусиль народу, який через це постав і суб'єктом дії. Це Україна, в єдності всіх її етнічних земель і всього українського народу. Про це, певною мірою, свідчить універсал Б. Хмельницького до українського народу від 1648 р. У ньому, зокрема, йдеться: «...Ми зазнали чимало шкоди

і кривд від ляхів і різних панів, які порушили наші права і зневажали наше Військо Запорозьке, через що Україна наша і слава, і Божі дома мало не загинули, і святі місця, і тіла святих... мало не втратили слави, а ми – радості; до того ж проливається кров батьків наших, матерів, братів, сестер, духовних отців і невинних діточок, над якими висіла жорстока шабля ляхів і тепер на них упала; і знову чути плачі, крики, ламання рук, рвання волосся (мати дитину, батько сина, син батька) – це ридання всієї України голосами пробиває небо, прохаючи помсти від господи Бога, – ось чому хочу шаблею знищити цього неприятеля, пробиваючись за ним до Вісли... А де можете, якими силами та способами, готуйтеся зустрічати ляхів, цих ворогів наших і стародавньої віри нашої і нашого народу...» [14, с. 241–242].

Саме ідея «захисту православної віри» разом з проголошеною метою – «вибити народ руський з лядської неволі аж по Віслу» – стали тим ідеологічним підґрунтям, що дало змогу Б. Хмельницькому об'єднати націю в боротьбі за державну самостійність [11, с. 60]. Зауважимо, що ця ідеологія не була новою. Про неї, власне, йдеться й у маловідомому універсалі гетьмана Остряниці від 20 березня 1638 р. [15, с. 294–297, 301–304]. Однак саме Б. Хмельницький прагнув піднести український народ, який упродовж століть зазнавав гноблення й дискримінації, до рівня європейських країн, де, починаючи вже з XVII ст., розпочався процес формування націй.

Перші перемоги війська Б. Хмельницького дали надію на визволення всієї української землі в її етнографічних кордонах від загарбників і на побудову Самостійної Української Держави як спадкоємниці Запорозької Січі [10, с. 63]. К. Кислюк наголошує, що саме після перших перемог над поляками в 1648 р. Б. Хмельницький у своїх універсалах втілював одну з перших спроб накреслити «україно-малоросійську» схему української історії. Наведена в довільному викладі в літописі С. Величка, ця схема значною мірою перегукується з позицією українських полемістів, які теж оцінювали «інкорпорацію» українських земель у Литовсько-Польську державу як добровільну угоду, порушення якої надавало правочинності визвольній боротьбі. У ній чітко простежується намагання забезпечити подвійну правову санкцію самостійному політичному існуванню – «божественним правом» і «правом меча» [5, с. 130].

Формування незалежницької політичної програми Б. Хмельницького не було простим. Оскільки йому для цього потрібно було вийти за межі інтересів одного стану й піднятися до розуміння загальнонаціональних інтересів. Упродовж осені 1648 р. Б. Хмельницький упритул підійшов до формування програми визволення

всіх українських земель і об'єднання їх під своєю булавою; підійшов, але не розвинув її як нагальне політичне гасло. На думку В. Смолія й В. Степанкова, цьому завадили надзвичайна обачливість, зваженість і прагматизм Б. Хмельницького [12, с. 134]. М. Грушевський твердить, що Б. Хмельницький був «даровитим полководцем, геніальним, можна сказати, адміністратором, вправним політиком-дипломатом», але «він не піднімався над рівнем політичних і суспільних поглядів того середовища, що його зростило» [2, с. 179]. Слід також додати, що, очевидно, через непослідовності й суперечності як у характері самого Хмельницького, так і в його оточенні, так і не було сформовано єдиної ідеологічної лінії та політичної доктрини. Отже, не було досягнуто консолідації українського народу навколо ідеї власної держави. Саме це, значною мірою, й зумовило занепад і руїну козацько-гетьманської держави. Зрозуміло, що постать і діяльність Б. Хмельницького у зв'язку з цим неодноразово зазнавали критики.

На думку В. Гудзя, визвольна війна поєднувалася з революційними змінами. Завдання революції полягало насамперед у створенні незалежної соборної держави в етнічних межах України [3, с. 150]. Окрім цього, революційні зміни охопили практично всі сфери тодішнього життя. Адже українці за всяку ціну прагнули відновлення власних історичних прав, національної ідентичності, віросповідання тощо. І саме постать Б. Хмельницького символізувала ці революційні зміни. Єдиним винятком і певною проблемою були значення й роль православної церкви в умовах формування козацько-гетьманської держави.

Наприкінці 1648 – на початку 1649 р. виникає ідея двовладдя: з одного боку, гетьмана й Війська Запорозького, а з іншого – київського митрополита [8, с. 7–9]. З цього часу вона поступово набуває рис концепції, в якій влада гетьмана поєднувалася з козацькою старшиною, а київського митрополита – з духовництвом та українською православною шляхтою. Двовладдя зазнало поразки, коли митрополит привітав польських переможців у Києві в 1651 р. Після цього Б. Хмельницький закріплює владу саме за козацькою провідною верствою [1, с. 16].

У ході змагань за становлення, утвердження, обстоювання козацької держави у свідомості старшини виникали, закріплювалися й поступово змінювалися певні уявлення про світ політики, її закономірності, мету й засоби учасників, їхнє призначення й можливості. Здебільшого уявлення конкретних представників політичної еліти зникли назавжди разом з їх носіями. Але ті, що відображали усталені, тривкі, необхідні для сталого функціонування суспільства

відносини між людьми, посадовими особами, урядовцями, громадськими й державними інституціями, постійно повторюючись, відтворюючись у кожному новому поколінні, діставали своє, хоч і не завжди адекватне, відображення в документах [16, с. 175–176]. Одним із суттєвих чинників політико-правового, зокрема й ідеологічного, впливу на народні маси були універсали Б. Хмельницького. На цьому, наприклад, наголошує О. Рігельман [9, с. 148–154].

Універсали Б. Хмельницького та їх стилізації дають підстави твердити, що складником суверенітету як політико-культурної цінності еліти пригніченої нації, що дістала своє втілення в політичній культурі ряду старшин, було чітке політико-ідеологічне й історичне обґрунтування потреби національного визволення [14, с. 240–261]. При цьому в політико-культурному аспекті проявилася низка орієнтацій старшин у межах «постсуверенного автономізму», насамперед спрямованість на «державно-політичний автономізм» [16, с. 178]. Це свідчило про такий стан українського суспільства, коли воно ще не втратило потенціалу для боротьби за суверенітет, проте вже схилилося до певного його обмеження. Відповідним чином зникала й ідеологічна рефлексія до боротьби за незалежність. Фактично це означало, що козацька старшина поволі втрачала керівну роль у суспільстві, переставала бути його елітою або провідною верствою, здатною мобілізувати народ на державотворчі звершення.

Як вважає Н. Яковенко, Хмельниччина повністю перевернула звичну суспільну ієрархію, коли замість зруйнованої станової драбини родових еліт до вершин влади піднялися люди, які здобули її «правом шаблі» – козацька старшина. Вихор нищівних воєн на багато століть уперед, якщо не донині, визначив національний ідеал, довкола якого невдовзі вперше в єдиному ритмі почали обертатися й елітарна, і протонародна культура, – постать героя-козака, символічного борця «за волю України» [13, с. 68–69]. Це дало поштовх до формування нової ментальності, характерології й національної свідомості українців. Розвиток національного самоусвідомлення відбувався завдяки старанням національно свідомих представників верств інтелігенції, козаків і селян. Особливо поважною була роль козацтва, яке постало як найбільш патріотичний лицарський стан.

За словами С. Маланюка, ідею Хмельницького – авторитарну, дідичну (не «елекційну» на польський зразок) владу – сприймала «та еліта – під залізною рукою геніяльного Гетьмана – ніби одностайно. Але вже в часі передсмертної хвороби Гетьмана – та еліта вразно кололася ідеологічно щодо форми і самої

доктрини козацької державности» [7, с. 105]. Спочатку козацька старшина формувалася з осіб, що досягли чогось ужитті завдяки своїм здібностям і заслугам. З часом до неї приєдналася значна частина представників шляхти, що почала обіймати високі посади в козацькій адміністрації та війську, бо мала відповідну освіту й досвід. Поступово посади перетворювалися з виборних на призначувані, що робило стан козацької старшини важкодоступним для простих козаків. А старшина все більше дбала про збільшення своїх земель, маєтків і про отримання права на них – спочатку від гетьмана, а згодом – від московського царя [4, с. 121–123]. Унаслідок трансформації української політики у промосковському векторі в середовищі старшини все більше почала проявлятися тенденція до ідеологічної та культурної переорієнтації в цьому ж напрямі. Це, так само, зумовило відчутні зміни на ідейному, духовному, психологічному й світоглядному рівнях. Замість того, щоб розвивати власну державно-правову організацію суспільства, українська еліта змушена була пристосовуватися до чужої їй по духу й ментальності.

Отже, Україна поступово втрачала й свою провідну верству – еліту, яка в переважній більшості зайняла промосковську позицію. Без духовних очільників і політичних лідерів козацтво не могло вже творити власну ідеологію й обстоювати свої права. Однак дух свободи й духовні народні традиції ще тривалий час зберігалися в основі менталітету козацьких нащадків. Як зауважив А. де Токвіль, американська цивілізація сформувалася на двох значних протилежних засадах – духу релігії та духу свободи, які органічно поєдналися в одне ціле [17, с. 50]. Це ж стосується й козацтва. Взаємовплив волелюбних і національно-релігійних принципів лежить не тільки в основі світобачення козаків, а є також своєрідним ідеологічним фундаментом будови козацької держави.

Загалом процес розвитку суспільно-політичних процесів на теренах України в період національно-визвольної війни був тісно пов'язаний з тогочасним православ'ям, що мало концентрований вираз самобутнього державного духовного розвитку українського народу, через призму віровчення якого переломлювався комплекс соціальних і національно-визвольних ідеалів та ідеологічних настанов суспільства. Однак поступово, з часу постановня Української держави, православ'я втрачає свою роль провідника національної свідомості, оскільки ототожнюється з імперськими ідеалами Російської держави [16, с. 168]. Таким чином, ідея православ'я була тактично чинною для української справи до моменту завершення національно-

визвольної війни – як ідея звільнення українського народу від польського поневолення.

З історичних церковних анналів відомо, що українське духовництво не підтримало рішення Б. Хмельницького стосовно церковної злуки між Руською митрополією й Московським патріархатом. І потім тривалий час продовжувало негативно ставитися до намагань українських гетьманів підкорити південно-західну православну церкву Московському патріархату. Лише в 1686 р., через тридцять років після політичного єднання України з Москвою, відбулося їх церковне злиття. До цього часу Київська митрополія мала особливе становище в ортодоксальній церкві. Вона знаходилася на теренах Польсько-Литовської держави й підпорядковувалася Константинопольському патріарху. Київський митрополит мав, окрім цього, ще й звання Галицького й усієї Руси, широкі права та привілеї. Передусім це виявилось у своєрідній будові й організації управління, суду, побуту духовенства, у ставленні останнього до пастви. Митрополит мав право рукопокладення єпископів, архимандритів, ігуменів. Звичайно, що ці права Київського митрополита з переходом його під владу Московського патріарха були приречені на обмеження [18, с. 153]. Після підпорядкування 1686 р. Київської православної митрополії Московському патріархату українська православна церква поступово втрачає свою самостійність і зазнає поступової русифікації [19, с. 112–113]. А отже, українці залишалися без своєї головної духовної інституції, яка, серед іншого, мала б творити й національну ідеологію.

Унаслідок цього Україна-Русь була позбавлена не тільки політико-правових атрибутів (державна, суверенітет тощо), а й власної церкви та навіть назви (Русь). У цій складній ситуації чи не єдиною силою, яка могла б належним чином відстояти інтереси свого народу, була еліта. Не спромігшись створити державу де-юре в ході національно-визвольної війни, Б. Хмельницький,

водночас, не зміг посприяти завершенню розробки концепції державної ідеології, яка відстоювала б пріоритети й права всього українського народу. Надалі, вже по смерті Б. Хмельницького, козацькі лідери, які також мислили в напрямі розбудови власної держави, проявляли подібну ідеологічну слабкість.

Упродовж XVI–XVII ст. в Україні формувалися ідеї та ідеологеми на кшталт «визвольного руху», «захисту православної віри», «Козацької держави», «Руської Речі Посполитої» тощо. Тому в період національно-визвольної війни на їх основі виникає ідеологія національно-релігійного визволення. Її утворенню сприяли представники української шляхти, що стали на бік повсталих і мали досить широку освіту. Також певну роль у цьому процесі відіграла православна церква, хоча Б. Хмельницький і не завжди знаходив належну підтримку з боку духовних лідерів православної церкви.

Підсумовуючи, слід зазначити, що, незважаючи на досить неоднозначне ставлення й дискусійні думки щодо постаті Богдана Хмельницького та його ролі в процесі українського державотворення (чого варта лише критика Тараса Шевченка), усе-таки варто зважати на беззаперечну роль Б. Хмельницького в боротьбі за козацько-гетьманську державність. Уже це значною мірою формує певне історіософське підґрунтя для національно-патріотичного виховання студентської молоді, оскільки постать Богдана Хмельницького залишається однією з найвизначніших в українській історії як взірць борця за українську державність. Ураховуючи те, що ментальний і морально-етичний потенціал нації має формуватися на кращих зразках національної історіософії та українського державотворення, саме в цьому контексті на особливу увагу заслуговує постать Богдана Хмельницького як своєрідна парадигма національно-патріотичного виховання студентської молоді.

Список використаних джерел

1. Бойко Ю. Проф. д-р О. П. Оглоблин як історик духовно-політичного розвитку Козацької України / Ю. Бойко // Український історик. — 1975. — Ч. 1—2. — С. 13—28.
2. Грушевский М. С. Очерк истории украинского народа / М. С. Грушевский. — К. : Лыбидь, 1990. — 400 с.
3. Гудзь В. В. Історія України : підручник / В. В. Гудзь. — К. : Видавничий Дім «Слово», 2003. — 616 с.
4. Дорошенко Д. І. Нарис історії України : в 2-х т. / Д. І. Дорошенко. — К. : Глобус, 1992. — Т. 2. — 349 с.
5. Кислюк К. В. Історіософія в українській культурі : від концепту до концепції : монографія / К. В. Кислюк. — Х. : ХДАК, 2008. — 288 с.

References

1. Boiko, Yu. (1975). Professor Dr. O. P. Ohloblin as a historian of the spiritual and political development in Cossack Ukraine. *Ukrainskii istoryk*. Vol. 1—2, 13—28. [in Ukrainian]
2. Grushevskii, M. S. (1990). *The essay on history of Ukrainian people*. Kyiv : Lybid'. [in Russian]
3. Gudz', V. V. (2003). *History of Ukraine : a textbook*. Kyiv : Publishing house "Slovo". [in Ukrainian]
4. Doroshenko, D. I. (1992). *The essay on history of Ukraine : in 2 vol. Vol. 2*. Kyiv : Globus. [in Ukrainian]
5. Kysliuk, K. V. (2008). *Historiosophy in Ukrainian culture : from concept to concept : monograph*. Kharkiv : KhDAK. [in Ukrainian]
6. Krysachenko, V. S. (2003). *Ukrainian political nation : genesis, state, prospects*. Kyiv : NISD. [in Ukrainian]

6. Крисаченко В. С. Українська політична нація : генеза, стан, перспективи / В. С. Крисаченко, М. Т. Степико, О. С. Власюк та ін. ; за ред. В. С. Крисаченка. — К. : НІСД, 2003. — 632 с.
7. Маланюк Є. Книга спостережень / Є. Маланюк. — Торонто : Гомін України, 1966. — Т. 2. — 480 с.
8. Оглоблин О. Проблема державної влади на Україні за Хмельниччини й Переяславська Угода 1654 року / О. Оглоблин // Український історик. — 1965. — № 1—2. — С. 5—13.
9. Рігельман О. І. Літописна оповідь про Малу Росію та її народ і козаків узагалі / О. І. Рігельман ; вст. ст., упор. та примітки П. М. Саса, В. О. Щербака. — К. : Либідь, 1994. — 768 с.
10. Рудницький С. Чому ми хочемо самостійної України? / Степан Рудницький. — Львів : Світ, 1994. — 416 с.
11. Салтовський О. І. Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку ХХ сторіччя) / О. І. Салтовський. — К. : ПАРАПАН, 2002. — 396 с.
12. Смолій В. А. Богдан Хмельницький (Соціально-політичний портрет) / В. А. Смолій, В. С. Степанков. — К. : Либідь, 1993. — 504 с.
13. Яковенко Н. Розятний світ : культура України-Руси в переддень Хмельниччини / Н. Яковенко // Сучасність. — 1994. — № 10. — С. 59—70.
14. Універсали Богдана Хмельницького (1648—1657) / Упоряд. : І. Крип'якевич, І. Бутич. — К. : Видавничий дім «Альтернативи», 1998. — 416 с.
15. О причинах взаємного ожесточення поляков и малоросіян в XVII веке (Две статьи М. А. Грабовского и П. А. Кулиша по случаю открытого универсала гетьмана Острянцы) // Записки о Южной Руси : в 2-х т. ; сост. и изд. П. Кулиш. — [репр. изд. С.-Перербург, 1857]. — К. : Дніпро, 1994. — Т. 2. — С. 293—328.
16. Історія українського козацтва : нариси : у 2 т. / За ред. В. А. Смолія. — К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. — Т. 1. — 800 с.
17. Токвіль А. де. Про демократію в Америці : у 2 т. / А. де. Токвіль ; пер. з фр. Г. Філіпчука та М. Михайленка. — К. : Видавничий дім «Всесвіт», 1999. — 590 с.
18. Набок Л. До питання місця прийняття присяги у 1654 році / Л. Набок // Переяславська рада: історичне значення та політичні наслідки. — К. : Видавничий центр «Просвіта», 2003. — С. 153—158.
19. Трофимук О. Літературний текст барокко як відображення світогляду доби / О. Трофимук // Mediaevalia Ucrainica: ментальність та історія ідей. — К. : Інститут української археографії АН України, 1993. — Т. 2. — С. 98—115.
20. [Ukrainian]
7. Malaniuk, Ye. (1966). *The book of observations*. Vol. 2. Toronto : Homin Ukraine. [in Ukrainian]
8. Ohloblyn, O. (1965). The problem of state power in Ukraine at the times of Khmelnychchyna and Pereiaslav Treaty of 1654. *Ukrainskii istoryk*, 1—2, 5—13. [in Ukrainian]
9. Rihel'man, O. I. (1994). *The chronicle on Mala Rosiia, its people and Cossacks in general*. Kyiv : Lybid'. [in Ukrainian]
10. Rudnyts'kyi, S. (1994). *Why do we want independent Ukraine?* Lviv : Svit. [in Ukrainian]
11. Saltovs'kyi, O. I. (2002). *The concepts of Ukrainian sovereignty in the history of home political thought (from beginnings to early XX century)*. Kyiv : PARAPAN. [in Ukrainian]
12. Smolii, V. A. (1993). *Bohdan Khmelnytsky (socio-political portrait)*. Kyiv : Lybid'. [in Ukrainian]
13. Yakovenko, N. (1994). The riven world : the culture of Ukraine-Russia before the times of Khmelnychchyna. *Suchasnist'*, 10, 59—70. [in Ukrainian]
14. Krypiakevych, I., Butych, I. (1998). *Bohdan Khmelnytsky's universals (1648—1657)*. Kyiv : Publishing house "Alternatyvy". [in Ukrainian]
15. Kulish, P. (1994). *On the reasons of mutual exasperation of the Poles and Malorussians in XVII century (two articles by M. A. Grabovskii and P. A. Kulish on the occasion of Hetman Ostrianitsa's open universal)*. In : Notes on Southern Rus : in 2 vol. Vol. 2. Kyiv : Dnipro, 293—328. [in Russian]
16. Smolii, V. A. (2006). *History of Ukrainian Cossacks : essays : in 2 vol. Vol. 1*. Kyiv : Publishing house "Kyiv-Mohyla Academy". [in Ukrainian]
17. Tocqueville, A. de (1999). *Democracy in America : in 2 vol. Tran. from French by H. Filipchuk and M. Mykhailenko*. Kyiv : Publishing house "Vsesvit". [in Ukrainian]
18. Nabok, L. (2003). *To the issue of the place where the oath was sworn in 1654. Pereiaslav Rada : historical significance and political consequences*. Kyiv : Publishing centre "Prosvita", 153—158. [in Ukrainian]
19. Trofymuk, O. (1993). The literary text of baroque as a reflection of the period's worldview. *Mediaevalia Ucrainica: mentality and history of ideas*. Vol. 2. Kyiv : Institute of Ukrainian Archeography AS of Ukraine, 98—115. [in Ukrainian]

Відомості про автора:**Ситник Олександр Миколайович**

oleksander_sytnyk@i.ua

Мелітопольський державний педагогічний університет

імені Богдана Хмельницького,

вул. Леніна, 20, м. Мелітополь,

72312, Україна

doi: <http://dx.doi.org/10.7905/vers.v0i6.1313>**Information about the author:****Sytnik Oleksandr Mykolaiovych**

oleksander_sytnyk@i.ua

Melitopol Bohdan Khmelnytsky

State Pedagogical University,

20 Lenin St., Melitopol,

72312, Ukraine

doi: <http://dx.doi.org/10.7905/vers.v0i6.1313>

Надійшла до редакції: 10.11.2015 р.

Прийнята до друку: 23.11.2015 р.

Received at the editorial office: 10.11.2015.

Accepted for publishing: 23.11.2015.